

ปริทัศน์วรรณกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษา สรุปสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์และนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

- ความหมายของสารนิเทศ
- ความสำคัญของสารนิเทศ
- ความต้องการสารนิเทศ
- การแสวงหาสารนิเทศ
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของสารนิเทศ

คำว่า สารนิเทศ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Information ซึ่งคำนิยามของคำนี้ในแต่ละสาขาวิชาก็ได้ให้คำนิยามไว้แตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละสาขาวิชา สำหรับในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์นั้น ก็มีผู้ให้คำนิยามมากมายต่าง ๆ แต่ความหมายที่ใกล้เคียงและสอดคล้องกันกับงานวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้คือ

สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association 1983: 117) และ Chen and Hernon (1982: 5) ให้ความหมายสารนิเทศใกล้เคียงกันคือ หมายถึง ความคิด ข้อเท็จจริง งานจินตนาการซึ่งมีการสื่อสาร บันทึก พิมพ์เผยแพร่ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม

Young (1983 อ้างถึงในหมั่นมาศ ชาติ, 2532: 5) ได้นิยามคำสารนิเทศนี้ว่า เป็นความคิดทุกอย่าง ข้อเท็จจริง และงานสร้างสรรค์ของจิตใจซึ่งได้มีการสื่อ บันทึก ตีพิมพ์เผยแพร่ และหรือแจกจ่ายอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการในทุกรูปแบบ

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530: 25) ให้ความหมายสารนิเทศว่า หมายถึง ข้อเท็จจริง เหตุการณ์ ที่ผ่านกระบวนการประมวลผลและมีผู้ถ่ายทอดบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือ

วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน ทัศนทัศน์ ทัศนคติ คอมพิวเตอร์ ตลอดจนถ่ายถอดในรูปแบบอื่น ๆ เช่น คำพูด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ให้ผู้รับสารนิเทศได้ทราบ

จากความหมายของสารนิเทศต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้น จึงนำมาสรุปและใช้ในการวิจัยครั้งนี้ว่า สารนิเทศ หมายถึง ความรู้ ความคิด ข้อเท็จจริง ข้อมูล ข่าวสาร ที่ได้มีการสื่อความหมาย บันทึก ตีพิมพ์เผยแพร่ หรือแจกจ่ายอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการไม่จะเป็นรูปแบบใดก็ตาม

ความสำคัญของสารนิเทศ

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าสารนิเทศมีความสำคัญและมีบทบาทต่อชีวิตประจำวัน เพราะสารนิเทศเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม สารนิเทศมีความสำคัญมากในการพัฒนามนุษย์และสังคมทุกระดับ ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันและสร้างความสงบสุขในสังคม (แมนนาส ชาลิต 2528: 9) และในการประชุมครั้งแรกของระบบสารนิเทศนานาชาติทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (The First UNISIST Meeting 1976: 1) ณ เมืองเฮอร์เชคโนวี ประเทศยูโกสลาเวีย ระหว่างวันที่ 20-23 เมษายน 2519 ได้เน้นถึงความสำคัญของความรู้ ข้อมูล ข่าวสารว่าเป็นทรัพยากรสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับการพัฒนาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้สารนิเทศยังมีประโยชน์นานัปการ นับแต่ช่วยลดความอหังการ คลายความสงสัยจนถึงช่วยแก้ปัญหา วางแผน และตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง สารนิเทศจึงช่วยพัฒนาบุคคล ช่วยการปฏิบัติงาน ช่วยในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาโดยรวม สารนิเทศที่ถูกต้อง ทันสมัย เชื่อถือได้ เหมาะแก่ความสามารถของผู้ใช้ในการนำไปใช้งาน จึงมีความจำเป็นสำหรับผู้อยู่ในสังคมปัจจุบัน (ประภาวดี สืบสนธิ์ 2530: หน้าค่านำ)

ความต้องการสารนิเทศ

Hernon (1984: 402) กล่าวว่า ความต้องการสารนิเทศ และการแสวงหาสารนิเทศ เป็นแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกัน ความต้องการสารนิเทศส่งผลให้บุคคลที่มีความต้องการนั้นเริ่มการแสวงหาสารนิเทศ เมื่อบุคคลพบว่าตนเองอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตามที่ต้องการสารนิเทศ เพื่อมาใช้ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาหรือตอบคำถามเรื่องใดเรื่องหนึ่ง บุคคลนั้น ๆ ก็จะเริ่มแสวงหา

สารนิเทศเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น

Davis และ Rush (1979: 8) ได้สรุปถึงความต้องการสารนิเทศว่า สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. ความต้องการที่อยู่ในจิตใต้สำนึก (Subconscious Need) คือ ความต้องการที่มีอยู่ในจิตใจของผู้ใช้ ซึ่งบางครั้งผู้ใช้เองอาจไม่รู้สึกรู้ว่าต้องการสิ่งนั้น
2. ความต้องการที่อยู่ในจิตสำนึก (Conscious Need) คือ ระดับที่ผู้ใช้เริ่มตระหนักว่าตนต้องการสารนิเทศอย่างไร
3. ความต้องการที่แสดงออก (Formalized Need) คือ การที่ผู้ใช้เข้ามาในห้องสมุดหรือศูนย์สารนิเทศพร้อมทั้งระบุว่า ต้องการสารนิเทศอย่างไร และต้องการภายในขอบเขตใด
4. ความต้องการที่ปรับให้เข้ากับระบบสารนิเทศ (Compromised Need) เมื่อผู้ใช้ระบุความต้องการของตนแล้ว บรรณารักษ์หรือตัวผู้ใช้จะต้องตีความหมายของความต้องการให้เข้ากับระบบและกลยุทธการค้นคว้าของระบบสารนิเทศนั้น ซึ่งผู้ใช้อาจได้รับสารนิเทศที่ต้องการทั้งหมดหรืออาจได้รับเพียงบางส่วน

เพสลีย์ (Paisley, cited in Cronin 1981: 42) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความต้องการสารนิเทศ มีดังต่อไปนี้คือ

1. แหล่งสารนิเทศนั้นทางกาย ทั้งแหล่งที่เป็นทางการ เช่น หนังสือ วารสาร รายงาน การวิจัย สไลด์ เทป วัสดุบันทึกเสียง ภาพยนตร์ และแหล่งที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปราย การประชุม การติดต่อทางจดหมาย เป็นต้น
2. ประโยชน์หรือคุณค่าที่สารนิเทศมีอยู่ เช่น ประโยชน์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ
3. ลักษณะเฉพาะบุคคลของผู้ใช้ ได้แก่ ประสบการณ์ อาวุโส ระดับการศึกษา กิจกรรมทางวิชาการ ลักษณะเหล่านี้จะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศ
4. ระบบสังคม การเมือง และเศรษฐกิจรอบตัวผู้ใช้ โดยเฉพาะตำแหน่งในสังคมจะเป็นสิ่งกำหนดความต้องการและการใช้สารนิเทศได้
5. ผลของการใช้สารนิเทศครั้งที่ผ่านมามีได้รับสารนิเทศตามความต้องการหรือไม่ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าเมื่อบุคคลมีความต้องการสารนิเทศ อาจจะแสวงหาสารนิเทศมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ สิ่งก็ตามมา คือ การแสวงหาสารนิเทศจากแหล่งสารนิเทศที่บุคคลนั้นคาดว่าจะเป็นสารนิเทศที่ตนต้องการอยู่ แหล่งสารนิเทศนั้นอาจเป็นห้องสมุด ศูนย์สารนิเทศ ตลอดจนตัวบุคคลที่มีความรู้ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน สามารถให้ข้อมูล หรือแนวทางแก้ปัญหาเฉพาะด้านได้

การแสวงหาสารนิเทศ

การแสวงหาสารนิเทศ หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลกระทำเพื่อค้นหาข้อมูล ข่าวสารที่จะตอบสนองความต้องการที่ตนตระหนักและเล็งเห็น ความต้องการที่เล็งเห็นนี้ จะแสดงออกและนำไปสู่พฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศ (ประภาวดี สืบสนธิ 2532: 25)

Chen and Hernon (1982: 5) ให้ความหมาย การแสวงหาสารนิเทศ ว่าหมายถึง การกระทำหรือการปฏิบัติใด ๆ ก็ตามของบุคคลในอันที่จะค้นหาข้อมูลที่จะสนองตอบความต้องการ การแสวงหาสารนิเทศนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางปฏิบัติที่บุคคลได้กระทำเพื่อสนองความต้องการของตน

องค์ประกอบของการแสวงหาสารนิเทศ

กระบวนการแสวงหาสารนิเทศ จะเริ่มขึ้นจากเมื่อบุคคลพบว่าตนเองต้องการสารนิเทศ เพื่อช่วยในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและยุติลงที่บุคคลนั้น ๆ ไม่มีความต้องการสารนิเทศดังกล่าวต่อไป

การแสวงหาสารนิเทศเป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบสำคัญต่อไปนี้

1. บุคคลผู้มีความต้องการสารนิเทศ
2. ความต้องการสารนิเทศ
3. แหล่งสารนิเทศ
4. สารนิเทศที่สามารถช่วยสนองความต้องการของบุคคลนั้น ๆ (Chen and Hernon อ้างถึงในพิมพ์ร่ำไพ เปรมสมิทธิ 2531: 74)

กระบวนการแสวงหาสารนิเทศ

Taylor (1968: 181-182) กล่าวว่า เมื่อบุคคลเกิดความต้องการสารนิเทศขึ้นตอนแรกที่จะทำให้ได้รับสารนิเทศ คือ ได้จากการทดลองหรือการสังเกตด้วยตนเอง จากการค้นหาวรรณกรรม หรือโดยการถามเพื่อน ซึ่งถ้ายังไม่ได้รับคำตอบที่เพียงพอก็จะมาค้นหาวรรณกรรมเพิ่มเติมในการค้นหาวรรณกรรมนั้นกระทำได้ 2 ทาง คือ โดยการค้นจากเอกสารส่วนตัวและโดยการเข้าใช้

ห้องสมุด เมื่อบุคคลเข้าใช้ห้องสมุดพฤติกรรมในการค้นหาสารนิเทศอาจทำได้ 2 ทาง คือ โดย การถามบรรณารักษ์และโดยการค้นหาสารนิเทศด้วยตนเอง

จิรวรรณ ภักดีบุตร (2532: 177-180) ได้สรุปพฤติกรรมการค้นหาสารนิเทศดังนี้

1. ผู้ใช้ค้นหาสารนิเทศจากแหล่งส่วนตัวหรือแหล่งสารนิเทศที่ผู้ใช้มีอยู่ ซึ่งเป็นวิธีการอย่างไม่เป็นทางการ เช่น จากตำราเรียน รายงานการวิจัย และตำราที่ตนเองรวบรวมไว้
2. ผู้ใช้ได้สารนิเทศจากการพูดคุย สอบถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการจากเพื่อน ญาติและผู้รู้ที่ให้สารนิเทศได้หรือชี้แนะแหล่งที่มีสารนิเทศ
3. ผู้ใช้ค้นหาสารนิเทศที่ต้องการจากห้องสมุดหรือสถาบันบริการสารนิเทศต่าง ๆ ซึ่งเป็นวิธีการที่เป็นทางการ ทั้งนี้มักกระทำเมื่อค้นหาจากแหล่งสารนิเทศของตนหรือสอบถามจากบุคคลอื่นและยังไม่ได้สารนิเทศที่ต้องการหรือไม่เพียงพอ

สำหรับ ประภาวดี สืบสนธิ์ (2532: 29) ชี้ให้เห็นระดับการตัดสินใจเลือกแสวงหาสารนิเทศจากแหล่งต่าง ๆ ของผู้แสวงหาสารนิเทศว่ามี 3 ระดับ คือ

1. ระดับแรกบุคคลมักจะเลือกใช้แหล่งที่ตนเสียแรงงานน้อยที่สุด และเป็นแหล่งที่มีความรู้ รู้เรื่อง และเข้าใจสถานการณ์ความต้องการสารนิเทศของตนดีที่สุด อันได้แก่ บุคคลที่ตนรู้จักซึ่งอาจเป็นเพื่อน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนบ้าน สมาชิกในครอบครัว ฯลฯ
2. ถ้าไม่ใช้แหล่งบุคคลดังกล่าวระดับต่อมา คือ แสวงหาสารนิเทศจากผู้ที่ทำงานในสถาบันที่เกี่ยวข้อง ที่เห็นชัดว่าเป็นผู้มีความรู้เรื่องที่ต้องการนั้นและอาจรู้สถานการณ์ความต้องการสารนิเทศที่ผู้แสวงหาสารนิเทศประสบอยู่ แหล่งดังกล่าวได้แก่ ครู เจ้าหน้าที่ส่งเสริม เกษตร ฯลฯ
3. ระดับสุดท้ายผู้แสวงหาสารนิเทศจะหันไปหาคำตอบหรือเรื่องราวที่ต้องการจากแหล่งที่ไม่ใช่บุคคล เช่น การใช้ห้องสมุด หรือการค้นหาเอกสารเพื่อหาคำตอบ

สรุปแล้วกระบวนการแสวงหาสารนิเทศของผู้แสวงหาจะเริ่มจากแหล่งที่ใกล้ตัวที่สุด สะดวกที่สุด และเสียแรงงานน้อยที่สุด และมักจะเริ่มจากแหล่งที่ไม่เป็นทางการก่อนที่เป็นทางการ

แหล่งสารนิเทศ

เมื่อบุคคลตระหนักถึงความต้องการสารนิเทศ ก็จะทำการศึกษาสารนิเทศจากแหล่งสารนิเทศต่าง ๆ ที่มีอยู่โดยรอบเพื่อหาคำตอบหรือเรื่องราวที่ต้องการรู้ สำหรับแหล่งสารนิเทศที่สอดคล้องและใกล้เคียงกับแหล่งที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีผู้จำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ คือ

Chen and Hernon (1982: 52-53) ได้ศึกษาความต้องการสารนิเทศของประชาชน
ในนิวอิงก์แลนด์ได้จัดกลุ่มแหล่งสารนิเทศออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 3 กลุ่ม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. บุคคล ได้แก่
 - ความคิดและประสบการณ์ของตนเอง
 - เพื่อน เพื่อนบ้าน ญาติ
 - เพื่อนร่วมงาน
2. สถาบัน ได้แก่
 - คนที่ทำงานในร้านค้า บริษัท หรือวงการธุรกิจ
 - บุคคลในวิชาชีพ เช่น หมอ ทนายความ
 - ผู้นำศาสนา
 - โรงเรียน
 - เจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - ห้องสมุด
 - หน่วยงานสาธารณสุข หรือหน่วยงานบริการสังคม
3. สื่อ ได้แก่
 - หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ
 - โทรทัศน์ วิทยุ
 - สมุดโทรศัพท์
 - สื่อในรูปแบบอื่น ๆ

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530: 206-207) และพิมพ์รำไพ เปรมสมิทธิ์ (2533: 15-16)

ได้จำแนกแหล่งสารนิเทศออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งสารนิเทศบุคคล ได้แก่ ประสบการณ์ ความคิดของตนเองไปจนถึงบุคคล
อื่น ๆ ที่ผู้แสวงหาสารนิเทศสามารถไปปรึกษาหารือ พบปะพูดคุย เพื่อให้ได้มา
ซึ่งสารนิเทศ เช่น ญาติ เพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกรหรือเพื่อนร่วมอาชีพ สำหรับ
แหล่งสารนิเทศบุคคลนี้มักจะถือว่าเป็นแหล่งสารนิเทศที่ไม่เป็นทางการ
2. แหล่งสารนิเทศสถาบัน ได้แก่ ผู้ที่ทำงานบริษัท ร้านค้า (เช่น ผู้นำการผลิตภัตต์
ที่เกี่ยวข้อง) พระ ครู ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ฯลฯ) บุคคลเฉพาะอาชีพ
(เช่น หมอ ทนายความ ช่าง ฯลฯ) ธนาคาร สำนักงานเกษตร ห้องสมุดและ

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน แหล่งสารนิเทศสถาบัน ถือว่าเป็นแหล่งสารนิเทศที่เป็นทางการ

3. แหล่งสารนิเทศสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือ วิทยุ โทรทัศน์

องค์ประกอบที่เกี่ยวกับแหล่งสารนิเทศที่กระทบถึงความต้องการหรือแสวงหาสารนิเทศ

องค์ประกอบที่เกี่ยวกับแหล่งสารนิเทศที่มีส่วนส่งผลทำให้ผู้ใช้เกิดความต้องการและแสวงหาสารนิเทศ มีดังต่อไปนี้คือ (ประภาวดี สืบสนธิ 2532: 317-319)

1. ค่าใช้จ่าย

- 1.1 เวลา ที่ต้องเสียไปในการแสวงหาสารนิเทศ รวมเวลาที่จะต้องใช้ในการรับรู้ไม่ว่าเป็นเวลาอ่าน การฟัง การชม การทดลองทำหรือเวลาที่ต้องใช้ในการเดินทางหรือเข้าถึงสารนิเทศ
- 1.2 เงิน ค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน รวมทั้งค่าใช้จ่ายเดินทาง
- 1.3 แรงงาน แรงงานที่เสียไปเกิดจากความไม่สะดวกสบายในการใช้แหล่งสารนิเทศ

2. คุณภาพสารนิเทศและประโยชน์ที่ได้รับ

- 2.1 คำตอบหรือสารนิเทศที่ได้รับมีคุณภาพ
 - 2.1.1 เนื้อหาตรงกับความต้องการและยังไม่เคยรู้มาก่อน
 - 2.1.2 ความถูกต้อง น่าเชื่อถือ
 - 2.1.3 ความทันสมัย ใหม่ ทันเหตุการณ์
 - 2.1.4 รู้เรื่อง เข้าใจง่าย
- 2.2 นำไปใช้ประโยชน์ได้ตามต้องการ

นอกจากนี้ Durrance (quoted in Varlejs 1987: 74) ได้สรุปพฤติกรรมการแสวงหาสารนิเทศไว้ดังนี้

1. บุคคลมีแนวโน้มแสวงหาสารนิเทศจากแหล่งซึ่งเข้าถึงง่ายและสะดวกที่สุด
2. บุคคลมีแนวโน้มจะปฏิบัติตามนิสัยที่ทำเป็นประจำเมื่อแสวงหาสารนิเทศ
3. ทั้งผู้ใช้และผู้ไม่ใช้สารนิเทศมักไม่ค่อยตระหนักถึงแหล่งสารนิเทศและวิธีใช้แหล่ง
4. การสื่อสารตัวต่อตัวเป็นช่องทางแสวงหาสารนิเทศที่สำคัญ

5. บุคคลต่างกลุ่มจะมีพฤติกรรมแสวงหาสารนิเทศต่างกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยเกี่ยวข้องกับเรื่องการแสวงหาสารนิเทศของกลุ่มชาวประมง ปรากฏว่า ยังไม่พบว่าเคยมีผู้ทำการ ดังนั้นจึงเสนอผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาสารนิเทศทางของกลุ่มเกษตรกร เพราะกลุ่มชาวประมงจัดอยู่ในกลุ่มอาชีพหนึ่งของสาขาเกษตร

งานวิจัยในต่างประเทศ

Russell (1983) ได้ศึกษาพบว่า เกษตรกรต้องการสารนิเทศทางเทคนิคการเกษตร เศรษฐศาสตร์ เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดได้ ในโลกตะวันตกที่มีความพร้อมทางเทคโนโลยีสารนิเทศ เกษตรกรซึ่งได้รวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ ตลอดจนเกษตรกรระดับผู้นำได้ค้นหาสารนิเทศเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย เทคนิคการผลิต ราคาสินค้าจากฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์. โดยยินดีจ่ายค่าใช้จ่ายเพื่อแลกเปลี่ยนกับสารนิเทศที่ทันสมัยและเกี่ยวข้อง

Aina (1985) ศึกษาเกี่ยวกับความต้องการและการแสวงหาสารนิเทศทางการเกษตรของเกษตรกรในชุมชนชนบท 6 แห่งในไนจีเรีย ผลปรากฏว่า เกษตรกรต้องการสารนิเทศเกี่ยวกับปุ๋ย การใช้ยาฆ่าแมลง การควบคุมโรค และวิธีการเพิ่มผลผลิตมา นอกจากนี้มีความต้องการสารนิเทศเรื่องอื่น ๆ เช่น เงินกู้และสินเชื่อ ราคาสินค้า การเลี้ยงสัตว์และการประมง แม้ว่ามีความต้องการสารนิเทศแต่ปรากฏว่าเกษตรกรไม่ค่อยแสวงหาสารนิเทศที่ตนต้องการ

ในปี 1986 Aina ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมแสวงหาสารนิเทศของเกษตรกรในไนจีเรียอีกครั้ง พบว่า เกษตรกรไม่ได้รับสารนิเทศทางการเกษตรอย่างเพียงพอ เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับสารนิเทศทางการเกษตรโดยผ่านเจ้าหน้าที่ส่งเสริม วิทยุ และโทรทัศน์ และเสนอแนะว่าเจ้าหน้าที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่สารนิเทศได้ดีถ้ามีบรรณาธิการให้ความร่วมมือด้วย

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ Kaniki (1989) ได้ทำการวิจัยถึงความต้องการสารนิเทศทางการเกษตรของเกษตรกรในแซมเบีย พบว่า ข้อจำกัดของสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการแสวงหาสารนิเทศ คือ ลักษณะอาชีพของเกษตรกรและที่ตั้งทางภูมิประเทศ เกษตรกรต่างประเภท

กันจะมีความต้องการสารนิเทศต่างกัน เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้แหล่งสารนิเทศมากกว่าหนึ่งแหล่งในการแก้ปัญหาเพื่อสนองความต้องการสารนิเทศของตน ระดับความพึงพอใจของเกษตรกรต่อแหล่งสารนิเทศแต่ละแห่งจะแตกต่างกัน การใช้และความพึงพอใจต่อห้องสมุดทางการเกษตรในชมรมเป็นอยู่ในระดับต่ำมากและยังไม่เป็นที่สนองความต้องการสารนิเทศของเกษตรกรส่วนใหญ่

งานวิจัยในประเทศไทย

งานวิจัยที่สำคัญได้แก่ งานวิจัยของ ถาวร เถียร (2521) ศึกษาถึงการแสวงหาความรู้ทางการเกษตรเพื่อประกอบอาชีพของเกษตรกร ตำบลดงสิงห์ จังหวัดสุพรรณบุรี ผลพบว่า วัตถุประสงค์สำคัญของการแสวงหาความรู้ทางการเกษตรได้แก่ นำความรู้ไปปรับปรุงเทคนิคการผลิต รองลงมา คือ ความต้องการมีรายได้อีกเพิ่ม ต้องการทราบวิธีป้องกันกำจัดศัตรูพืช แหล่งที่แสวงหาความรู้ ได้แก่ วิทยุ รองลงมาคือ เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ความรู้ทางการเกษตรที่แสวงหามากที่สุดได้แก่ การใช้ปุ๋ยและการป้องกันกำจัดศัตรูพืช

สง่า แก้วบุตรดี (2528) ศึกษาถึงความต้องการความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกรผู้นำอำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลพบว่า เกษตรกรผู้นำส่วนใหญ่ต้องการความรู้ในเรื่องการทำนาข้าว การเลี้ยงกระบือ การเลี้ยงสุกร การปลูกข้าวโพด การเลี้ยงไก่เนื้อ และการทำสวนผักตามลำดับ ส่วนความต้องการรับความรู้สาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตร ได้แก่ แหล่งรับซื้อผลิตผลเกษตร และหลักการจัดการฟาร์มตามลำดับ และยังมีความต้องการการศึกษาความรู้เกี่ยวกับเรื่องพืช และสัตว์ในเรื่องโรค และการป้องกัน รวมทั้งเรื่องพันธุ์และแหล่งพันธุ์

พรวิไล ลือศิริเจริญพงศ์ (2530) ศึกษาถึงความต้องการของเกษตรกรในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ ในการรับบริการทางวิชาการเกษตรด้านการผลิตทางการเกษตร การจัดการไร่นา และคหกรรมศาสตร์ทางการเกษตรที่อยู่ในหมู่บ้านระดับการพัฒนาก้าวหน้า ปานกลาง และล้าหลัง พบว่าเกษตรกรมีความต้องการรับบริการวิชาการเกษตรด้านการผลิตทางการเกษตรด้านการผลิตพืชและการผลิตสัตว์ เกษตรกรมีความต้องการในระดับปานกลาง เกษตรกรมีความต้องการรับบริการทางวิชาการเกษตรด้านการจัดการไร่นาและด้านคหกรรมในระดับมาก

ประภาวดี สืบสนธิ์ (2530) ศึกษาถึงการใช้และการแสวงหาสารนิเทศของเกษตรกรอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ผลพบว่า จำนวนเกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่ใช้อ่านสารนิเทศทางการเกษตร จำนวนแหล่งสารนิเทศที่เกษตรกรใช้จะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ที่ต้องการ

สารนิเทศ แหล่งที่เกษตรกรจำนวนมากที่สุดใช้ในการแสวงหาสารนิเทศทางการเกษตร ได้แก่ ประสบการณ์ ความคิดของตนเอง เพื่อนบ้าน เพื่อนเกษตรกร และญาติ ปัญหาที่เกษตรกรมักประสบ ได้แก่ ไม่มีเวลาที่จะหาคำตอบจากหลาย ๆ แหล่งเพื่อเทียบเคียง ต้องเสียค่าใช้จ่าย (เงิน, เวลา) สูง และได้คำตอบล่าช้า

ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดตราด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2535: 52-56)

จังหวัดตราดเป็นจังหวัดชายแดนสุดทางฝั่งทะเลตะวันออก เป็นจังหวัดสุดท้ายที่อยู่ใต้มหาสมุทรอินเดียของประเทศไทย อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอคลอง จังหวัดจันทบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวไทย เขตอำเภอแหลมงอบ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับประเทศกัมพูชา โดยมีเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอคลอง จังหวัดจันทบุรี โดยมีแม่น้ำเวฬุเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ขนาดและรูปร่าง

จังหวัดตราดมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 2,819 ตารางกิโลเมตร มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 56 ของประเทศ มีชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 165 กิโลเมตร เป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดในบรรดาจังหวัดทางชายทะเลภาคตะวันออก

จังหวัดตราดมีความยาวมากกว่าความกว้างตอนบน และตอนกลางมีความกว้างใกล้เคียงกัน ตอนใต้มีขนาดเล็กทอดลงไปทางใต้ ส่วนกว้างที่สุดของจังหวัดจากตำบลแสนตุง อำเภอเขาสมิงถึงแนวเขาบรรทัด ตำบลท่ากุ่ม อำเภอเมืองตราด เป็นระยะทาง 49 กิโลเมตร ส่วนที่ยาวที่สุดจากทิศเหนือของตำบลหนองบอน อำเภอบ่อไร่ ถึงตอนใต้สุดของตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ เป็นระยะทาง 125 กิโลเมตร และส่วนที่แคบที่สุดของจังหวัด วัดจากบ้านโศกทรายตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จากชายฝั่งทะเลตะวันตกถึงแนวเขาบรรทัดวัดได้เพียง 500 เมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

ทางทิศตะวันออก เป็นเนินเขาสูงบ้างต่ำบ้าง สลับกันไปจนจรดแนวเขาบรรทัดซึ่งกินเขตแดนไทยกับกัมพูชา ภูมิประเทศแบบเนินเขานี้ทอดเป็นแนวยาวตลอดเหนือ-ใต้เป็นแห่งกำเนิดทางแม่น้ำเล็ก ๆ ที่มีความสำคัญต่อชาวตราด 3 สาย คือ แม่น้ำตราด แม่น้ำเขาสมิง และแม่น้ำเวฬุ ตอนกลางเป็นพื้นที่ราบ มีพื้นที่ประมาณ 2 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมดทางทิศตะวันตกเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลทอดยาวลงไปจนถึงปลายสุดทางใต้ของจังหวัด นับว่าเป็นชายฝั่งทะเลยาวเป็นอันดับที่ 6 ของประเทศ และเป็นอันดับ 1 ของจังหวัดในแถบภูมิภาคนี้

ลักษณะอากาศ

อุณหภูมิโดยทั่วไปของจังหวัดตราดในฤดูต่าง ๆ ไม่ต่างกันมากนัก ไม่ว่าจะเป็นฤดูร้อน ฤดูฝนหรือฤดูหนาวก็ตาม อุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 26-29 องศาเซลเซียสตลอดปี ทั้งนี้เป็นเพราะด้านหนึ่งของจังหวัดตราดตั้งอยู่ติดทะเลโดยตลอดความกว้างใหญ่ของทะเล จึงมีส่วนในการช่วยบรรเทาความร้อนที่แพร่มาที่บลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนในฤดูหนาวมีทิวเขาบรรทัดซึ่งขนานกับแนวชายฝั่งช่วยลดกำลังแรงของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดตราดมีฝนตกชุกตลอดปี ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 3,000 ถึง 4,000 มิลลิเมตรต่อปีหรือเฉลี่ย 198 วันต่อปี ฝนตกมากที่สุดที่อำเภอคลองใหญ่ นับได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีฝนตกมากที่สุดเป็นอันดับ 1 ของประเทศไทย

การแบ่งส่วนการปกครอง

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดตราด : การปกครอง

อำเภอ	ระยะทาง ถึงจังหวัด	พื้นที่ (ตร.กม.)	ตำบล	หมู่บ้าน	จำนวน สมาชิกสภา
เมืองตราด	—	938,611	14	89	—
เขาสมิง	16	679,179	8	58	2
แหลมงอบ	16	364,000	5	29	2
บ่อไร่	55	680,000	5	31	1
คลองใหญ่	74	50,200	3	18	1
กิ่งอำเภอ เกาะกูด	โดยเรือ จากอำเภอ แหลมงอบ 4 ชั่วโมง	107,000	2	8	—
รวม		2,819,000		233	6

ทรัพยากรธรรมชาติ

1. แร่รัตนชาติ ได้แก่ พลอยแดง ไพลิน โทเมน ในอำเภอบ่อไร่ และบางส่วนของ

อำเภอเขาสมิง ปริมาณเกือบทั้งหมดถูกนำไปเจียรระไนที่จังหวัดจันทบุรี

2. สัตว์น้ำ จังหวัดตราดอุดมไปด้วยสัตว์น้ำเค็ม ได้แก่ กุ้ง หอย ปลา

อาชีพ

1. ประมง ส่วนใหญ่ทำกันแถบอำเภอแหลมงอบ และอำเภอคลองใหญ่ทำให้มีผลผลิตจากทะเลหลายชนิด ได้แก่ กุ้งแห้ง ปลาเค็ม กะปิ น้ำปลา เป็นต้น

2. ทำสวนยางพารา ปลูกมากในแถบชายไหล่เขา กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัด

3. ทำสวนผลไม้ ได้แก่ เงาะ มังคุด ทุเรียน เป็นต้น

4. ชุกพลอย ในท้องที่อำเภอบ่อไร่ และบางส่วนของอำเภอเขาสมิง พลอยที่ชุกได้เป็นพลอยคุณภาพดี ส่วนใหญ่มีสีแดง รู้จักกันในนามของ "พลอยสยาม"

รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชาชน ประมาณ 30,000 ต่อปี

ข้อมูลเกี่ยวกับอำเภอคลองใหญ่ (สันติ สังกัทอง 2530 และเอกสารแนะนำอำเภอคลองใหญ่)

ประวัติความเป็นมา

เดิมขึ้นอยู่กับเขตการปกครองของจังหวัดประจันตเขตต์ (จังหวัดเกาะกง ประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน) อำเภอคลองใหญ่และจังหวัดตราดได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม 2437) ครั้นวันที่ 23 มีนาคม 2449 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงทำสนธิสัญญายกเมืองเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ ให้ฝรั่งเศสเพื่อแลกเอาเมืองตราดและเกาะต่าง ๆ รวมทั้งคลองใหญ่ คืนมาเป็นของไทยอีกครั้ง

เมื่อ พ.ศ. 2454 ได้ยกฐานะเป็น "กิ่งอำเภอคลองใหญ่" ขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองตราด มีเขตการปกครองเพียง 1 ตำบล คือตำบลคลองใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2501-2502 ได้แยกตำบลเพิ่มขึ้นอีก 2 ตำบล คือ ตำบลหากเล็ก และตำบลไม้รูด และในวันที่ 11 ธันวาคม 2502 กิ่งอำเภอจึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น "อำเภอคลองใหญ่" ปัจจุบันมี 3 ตำบล 18 หมู่บ้าน

สภาพภูมิประเทศ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลแหลมกลัด อำเภอเมืองตราด
ทิศใต้	ติดต่อกับน่านน้ำประเทศกัมพูชา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับประเทศกัมพูชา โดยมีเทือกเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นเขตแดน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับทะเลเขตอำเภอแหลมงอบ

อำเภอคลองใหญ่ ตั้งอยู่สุดเขตตะวันออกของประเทศไทย ห่างจากจังหวัดตราดตามถนนหลวงสาย 318 ระยะทาง 74 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 50.2 ตารางกิโลเมตร

พื้นที่ 3 ใน 4 เป็นเชิงเขาสลับซับซ้อน ส่วนด้านติดกับทะเลเป็นที่ราบ พื้นที่ดินเป็นดินปนทราย เป็นพื้นที่ที่มีฝนตกชุก เป็นระยะเวลาานานมาก ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 4,200 มม./ปี

ประชากร

ประชากรของอำเภอคลองใหญ่มีจำนวนทั้งสิ้น 15,142 คน (ปี 2534) เป็นชาย 7,683 คน เป็นหญิง 7,454 คน (สถิติราษฎรอำเภอคลองใหญ่, 2534)

ตารางที่ 3 สถิติราษฎรอำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2534

ตำบล	ชาย	หญิง	รวม
คลองใหญ่	5,258	5,136	10,394
ไม้รูด	1,414	1,286	2,700
หาดเล็ก	1,011	1,037	2,048
รวม	7,683	7,454	15,142

การปกครอง

อำเภอคลองใหญ่มีสายการปกครองบังคับบัญชาขึ้นตรงกับจังหวัดตราด แบ่งการปกครองออกเป็น 3 ตำบล 18 หมู่บ้าน เป็นสุขาภิบาล 1 แห่ง คือ สุขาภิบาลคลองใหญ่ ประกอบด้วยหมู่บ้านดังนี้

ตำบลคลองใหญ่มี 8 หมู่บ้านได้แก่

- หมู่ที่ 1 เจ๊กสัก
- หมู่ที่ 2 คลองใหญ่
- หมู่ที่ 3 คลองจาก
- หมู่ที่ 4 คลองสระบัว
- หมู่ที่ 5 ตาหนัก
- หมู่ที่ 6 บางอิน
- หมู่ที่ 7 ส่วนมะพร้าว
- หมู่ที่ 8 คลองใหญ่

ตำบลไม้รูด 5 หมู่บ้านได้แก่

- หมู่ที่ 1 ไม้รูด
- หมู่ที่ 2 หนองม่วง
- หมู่ที่ 3 ห้างโสม
- หมู่ที่ 4 คลองมะนาว
- หมู่ที่ 5 คลองห้วงบอน

ตำบลหาดเล็ก 5 หมู่บ้านได้แก่

- หมู่ที่ 1 คลองมะขาม
- หมู่ที่ 2 โขดทราย
- หมู่ที่ 3 คลองหิน
- หมู่ที่ 4 หาดเล็ก
- หมู่ที่ 5 คลองสน

หมายเหตุ ได้มีการแยกหมู่บ้านคลองจาก หมู่ที่ 3 ตำบลคลองใหญ่ จัดตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่อีกหมู่บ้านชื่อหมู่บ้านคลองจาก โดยตั้งเป็นหมู่ที่ 8 ตำบลคลองใหญ่ ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2534

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของราษฎรอำเภอคลองใหญ่จะประกอบอาชีพประมงทะเล ประมาณ 75 % ในเขตสหวิบาลคลองใหญ่และร้อยละ 92 เป็นชาวประมงในเขตตำบลไม้รุคและตำบลหาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวประมงทะเลพื้นบ้าน

อาชีพรองได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ ทำสวนมะพร้าว เงาะ ทุเรียน ยางพาราและราษฎรบางส่วนก็มีอาชีพทางรับจ้าง ทำไร่ ทำสวนและลูกเรือประมง

การประมง

อำเภอคลองใหญ่เป็นอำเภอที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของจังหวัดตราด ประชาชนมีรายได้จากทำการประมงเป็นอาชีพหลักมาช้านาน น่านน้ำชายแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย มีสัตว์น้ำอุดมสมบูรณ์ เรือประมงของอำเภอคลองใหญ่มีประมาณ 1,023 ลำ จะจับสัตว์น้ำส่งไปขายยังจังหวัดตราด ปลา กุ้ง และสัตว์น้ำอื่น ๆ มีการซื้อขายกันในจังหวัดตราดไปจากการประมงอำเภอคลองใหญ่ประมาณร้อยละ 60 และสัตว์น้ำทะเลส่วนที่เหลือจากการบริโภคได้ส่งไปจำหน่ายเพื่อการบริโภคในเขตชุมชนเมืองหลวงเสียมร้อยละ 70 ของจำนวนสัตว์น้ำที่จับได้ในจังหวัดตราด โดยส่งทางรถยนต์ล่าเลียงไปยังกรุงเทพมหานครทุกวัน

การเกษตรกรรม

โดยพื้นที่อำเภอคลองใหญ่นั้นแคบและส่วนใหญ่เป็นโคกหิน มีดินทรายจึงทำการเกษตรน้อยมากเพียงร้อยละ 3 และผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอที่จะบริโภคต้องสั่งซื้อเข้ามาจากต่างอำเภอเป็นประจำ

ห้องสมุดและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

อำเภอคลองใหญ่ไม่มีห้องสมุดประจำอำเภอ ห้องสมุดที่ราษฎรอำเภอคลองใหญ่สามารถไปใช้เพื่อค้นหาข้อมูลและสารนิเทศที่ต้องการ ได้แก่

ห้องสมุดประชาชนจังหวัดตราด

ห้องสมุดประชาชนอำเภอเขาสมิง

ห้องสมุดประชาชนอำเภอบ่อไร่

ห้องสมุดประชาชนอำเภอแหลมงอบ

สำหรับที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านอันเป็นแหล่งข้อมูลของชาวบ้านอำเภอคลองใหญ่มีทั้งหมด
รวม 13 แห่ง (ตารางที่ 4) โดย 9 แห่งได้งบประมาณปกติจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน
(กศน.) ส่วนอีก 4 แห่งได้รับงบประมาณจากอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.)

ตารางที่ 4 รายชื่อที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน อำเภอคลองใหญ่ (ข้อมูลปี 2533)

รายชื่อที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	งบประมาณ
ไม้รุุด	1	ไม้รุุด	กศน.
หนองม่วง	2	ไม้รุุด	กศน.
ห้วงโสม	3	ไม้รุุด	กศน.
ห้วงบอน	5	ไม้รุุด	กศน.
คลองมะนาว	4	ไม้รุุด	อพป.
เจ๊กลัก	1	คลองใหญ่	กศน.
สวนมะพร้าว	7	คลองใหญ่	กศน.
คลองจาก	3	คลองใหญ่	อพป.
บางอิน	6	คลองใหญ่	อพป.
ตาหนัก	5	คลองใหญ่	อพป.
หาดเล็ก	4	หาดเล็ก	กศน.
คลองสน	5	หาดเล็ก	กศน.
โชคทราย	2	หาดเล็ก	กศน.

